

GORNJOGRADSKI PEJZAŽ ZADOBIT ĆE NOVU VIZURU

BORIS MAŠIĆ
Sondažna arheološka istraživanja na Gornjem gradu, koja je Muzej grada Zagreba realizirao u okviru Projekta krajobraznog uređenja Parka Grič, upravo su završena. Inicijator projekta je Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu, a Grad Zagreb je investitor cijeloga projekta. Projekt bi, u konačnici, trebao Zagrebu vratiti izvorni izgled parka kao jednog od značajnih spomenika zagrebačke parkovne arhitekture.

Istraživanja su rezultat prepoznatljive politike Zavoda, kojom svaki građevinski zahvat unutar historijske jezgre Grada mora respektirati svu njezinu slojevitost – od arheoloških nalaza do recentnih intervencija u njezinu strukturu. Stoga je sastavni dio njihova djelovanja, prema riječima prof. Silvija Novaka, zamjenika pročelnice Gradskog zavoda, neizostavno uključivanje arheologije u promišljanje izvedbenih zahvata na spomenicima kulture koji se nalaze na arheološki »osjetljivom« području jer nam se arheologija, svojom metodologijom, nametnula kao nezaobilazni čimbenik u definiranju čak i novijih povijesnih činjenica.

Takova razmišljanja, kako kaže prof. Novak, rezultirala su dugogodišnjom suradnjom Muzeja grada Zagreba i Gradskog zavoda na prezentaciji mnogih zajedničkih projekata, od istraživanja srednjovjekovnih gradskih vrata i jedine ubicirane zagrebačke kasnogotičke obrtničke radionice na Novoj Vesi, do najnovije prezentacije arheoloških nalaza otkrivenih na lokaciji gradilišta Svećeničkog mirovnog doma u vrtu kurije na Kaptolu br. 8, a sve u čiju ukazivanja javnosti na kulturno-historijsku slojevitost prostora, koju baštinitimo.

Neprestana potražnja za građevinskim parcelama
Slijedom takove politike i provođenje projekta uređenja Parka Grič uvjetovano je arheološkim istraživanjima kako bi se na povijesnoj karti grada rasvijetlila još jedna točka koja nam je ostala zasjenjena unatoč naporima brojnih istraživača gradske povijesti.

KERAMIČKA ČAŠA: Uobičajeni oblik stolnog posuda toga vremena. Odgovara vremenu gradnje kule (13./14. st.)

KERAMIČKI VRC: Ulomak keramičkog renesansnog vrc'a s prikazom anđela

Inicijator projekta je Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu, dok je Grad Zagreb investitor. Projekt bi, u konačnici, trebao gradu Zagrebu vratiti izvorni izgled parka kao jednog od značajnih spomenika gradske parkovne arhitekture

Naime, ovaj jugozapadni plato srednjovjekovnog Grada nalaži se unutar gradskih zidina i nedaleko najstarijih objekata izgrađenih u Zagrebu. U njegovoj blizini je kula Lotrščak – svjedok vremena kada se grad opasavao bedemom s kulama čija je zadaća bila sprječiti nastajanje osvajača, ponajprije – u svijesti tadašnjih stanovnika Grada još uvijek prisutnih Tatar.

Nadalje, neposredno uz sam park smještena je današnja zgrada Državnog hidrometeorološkog zavoda u čije je istočno krilo 1829. godine inkorporirana kapucinska kapela Uznesenja Marijina iz sredine 17. stoljeća, nastala nakon njihova preuzimanja dominikanskog samostana i kapele Blažene Djevice Marije na dana-

šnjoj Vranicanijevoj parceli.

Sam prostor Parka Grič, prema povijesnim izvorima i starijim nacrtima, služio je kao vrt već spomenutih samostana sve do sredine 19. stoljeća kada je i priveden današnjoj svrsi. U to ga je vrijeme s juga i zapada omeđivao srednjovjekovni gradski bedem na čijem se jugozapadnom uglu uzdizala četverokutna branič kula smještena unutar gradskog zida. Zidna struktura vanjskog plašta zapadnog bedema još je i danas vidljiva iznad istočne strane Mesničke ulice, dok su južni zid i kula poznati samo iz starih gradskih veduta i planova te nacrti za dekoraciju »Južne promenade« – današnjeg Strossmayerova šetališta.

Ove potonje izradio je arhitekt Bartol Felbinger

za potrebe uređenja grada prilikom boravka cara i kralja Franje II. u Zagrebu 1818. godine.

Bile su to činjenice koje su predstavljale okosnicu za planiranje i organizaciju arheoloških istražnih radova u Parku Grič. Vođeni idejom o potrebi točnog ubiciranja i definiranja izgleda kule te južnog i zapadnog bedema, djelatnici Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode te arheolozi Muzeja grada Zagreba postavili su arheološke sonde tako da se dobiju što obuhvatniji podaci o povijesti parka.

Za taj prostor povijesni izvori ne bilježe nikakvu građevinsku aktivnost, premda je, osobito tijekom 17. stoljeća, u gradu vladala neprestana potražnja za građevinskim parcelama.

Otvorene su tri arheo-

OSTACI SREDNJOVJEKOVNE JUGOZAPADNE GRADSKO KULE: Četverokutna branič kula

loške sonde, a već u prvoj je definiran zapadni gradski bedem. On je, kao i na drugim mjestima na Gornjem gradu, gdje je arheološki dokumentiran, bio zidan na zdravici i u temelju je širok 2,20 metara.

Iznenadjenje za arheologe

Njegovo je vanjsko i unutarnje lice građeno od grubo pritesanog kamena većih dimenzija, dok je unutrašnja struktura zida bila zapunjavana lomljenim kamenom. Iznad temeljne stope bedem je sa svake strane sužen za desetak centimetara te njegova širina u gornjem dijelu iznosi dva metra. Tijekom radova pojavio se problem zaštite ogoledlog korijenja platan. Njih su arheolozi morali čuvati kako ne bi došlo do oštećenja na

raslinju koje je sastavni dio spomeničkog kompleksa Parka Grič, a nad čijim je očuvanjem neprestano bdjela Jadranka Janjić, načelnica Ocjela za zaštitu prirode Gradskog zavoda. Stoga je korijenje oblagano humusom i umotavano u jutenu tkaninu.

Nakon uklanjanja recentnih slojeva i gomile urušenog kamena počeli su se nazirati sačuvani ostaci sjevernog zida jugozapadne kule, koji je kako se naknadnim istraživanjima pokazalo, izrazito devastiran radovima na rješavanju ko-

strukturne i u dijelu južnog pročelja današnjeg Državnog hidrometeorološkog zavoda, može se tvrditi da na dijelu zapadnog bedema –

ni gdje nisu sačuvani njegovi temelji.

No ipak, istraživanja su pokazala da je unutrašnjost jugozapadne kule bila površine 25 četvornih metara te da je, zajedno sa zidovima bedema, odnosno sa svojim vanjskim zidovima s kojima je organski povezana, činila konstrukciju veličine 9,5 X 9,5 metara. Uz njezin

istočni zid, u intaktnom sloju, pronađena je keramička čaša koja odgovara vremenu gradnje kule (13./14. st.), a predstavlja uobičajeni oblik stolnog posuda toga vremena. U unutrašnjosti kule definirana je razina njezina urušavanja, odnosno sloj na koji su pali prvi srušeni dijelovi zida. Potom su za arheologe slijedila nova iznenađenja.

Suvremeni muzeološki trendovi

Ispod sloja urušavanja pronađeni su dislocirani ostaci goredne gline koji su nekada činili konstrukciju stambenih objekata starijeg željeznog doba (8./7. st. pr. Kr.) što omogućuje pretpostavku o postojanju naselja iz toga vremena i na južnom dijelu Griča. Naime, naselje iz razdoblja halštatske kulture starijeg željeznog doba već je početkom devedesetih godina evidentirano prilikom zaštitnih arheoloških istraživanja na sjevernom dijelu Gornjeg grada – uz Popov toranj – na mjestu nekadašnjeg samostana opatica Klarisa – danas Muzeja grada Zagreba u Opatičkoj ulici br. 20.

Rezultati ovih istraživanja: tlocrtna dispozicija jugozapadne kule; nalazi dislociranih ljudskih kostiju; utvrđivanje razine samostanskih vrtova; postojanje eventualnog stariježeljeznodobnog naselja te definiranje unutrašnjeg temelja zapadnog bedema, samo su neki detalji koje treba još sustavno i znanstveno razmotriti, ali nam ona, sama po sebi, nameću i pitanja o njihovom čuvanju i prezentaciji.

S obzirom na dobra iskustva u javnoj prezentaciji dosadašnjih projekata koje su zajedno realizirali Muzej grada Zagreba i Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, nije pretjerano očekivati da će i ovi nepokretni i pokretni arheološki nalazi ubrzo biti prezentirani javnosti u skladu sa suvremenim muzeološkim trendovima u prezentaciji arheoloških nalaza na mjestu njihova pronalaska. Time bi gornjogradski pejzaž zadobio novu vizuru u kojoj bi jasno bio naglašen fortifikacijski karakter srednjovjekovnog Grada, za što ovi nalazi pružaju izrazito dobro polazište.